

Regeringskansliet
(Socialdepartementet)
103 33 Stockholm

Remiss: Juridiskt kön och medicinsk könskorrigering (SOU 2014:91)

Sammanfattning

Juridiska fakultetsnämnden anser att förslaget till ändring av juridiskt kön förbättrar situationen för transgenderpersoner men att ytterligare ändringar bör göras för att förstärka förbättringen. Fakultetsnämnden anser att förslagen när det gäller irreversibla medicinska ingrepp borde utredas vidare vad gäller frågan om åldersgränsen liksom socialnämndernas ansvar vid bristande föräldrasamtycke.

Utredningens direktiv

Utredningens uppdrag, enligt kommittédirektiv 2014:20: Åldersgränsen för fastställelse av ändrad könstillhörighet, var bland annat att: ”[o]m utredaren kommer fram till att åldersgränsen bör ändras...lämna nödvändiga och fullständiga författningsförslag som möjliggör detta”. I enlighet med detta har utredningen lämnat fem förslag till:

- lag om ändring av juridiskt kön och medföljande upphävning av lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall,
- lag om tillståndsprövning av vissa ingrepp i könsorganen och avlägsnande av könskörtlarna,
- lag om ändring i steriliseringslagen (1975:580),
- lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453), samt
- lag om ändring i föräldrabalken (1949:381).

I ett särskilt yttrande har Elin Olsson, utredare hos Barnombudsmannen, tagit upp vissa frågor angående förslagen som kommer att behandlas under respektive punkter nedan.

Utredningen anser att dess mandat utmynnar i två huvudspår: den lagstadgade processen för att ändra juridiskt kön respektive tillstånd till viss medicinsk vård och behandling.

Juridiska fakultetsnämnden

Förslaget beaktas i detta remissvar i samma ordning under rubrikerna Det juridiska könet och Medicinsk könskorrigering.

Det juridiska könet

Fakultetsnämnden anser att utredningens utgångspunkt, att en människa fritt bör kunna ändra sitt juridiska kön, är nödvändig utifrån de krav som följer av mänskliga rättigheter.

Utredningen tar upp de svårigheter och kränkningar som barn och ungdomar kan drabbas av på grund av att deras juridiska kön, som explicit uttrycks som en del av deras personnummer, inte återspeglar deras könsidentitet. Utredningen tar upp tvåkönsnormen (s. 52) utan att vidare ifrågasätta den. Detta är enligt fakultetsnämnden ett problem i sig. Kategorin kön fyller inte någon juridisk funktion när det gäller identitet och en persons könsidentitet bör vara frivillig. Ett sätt att undvika mycket av de juridiska komplikationer som kan uppkomma när det gäller kön skulle istället vara att ha en trekönsnorm, hon, han och hen, ett system som används i andra länder, t.ex. Tyskland och Australien. Att i längden behålla tvåkönsnormen är endast att sätta plåster på såren.

Ett annat sätt att mildra de juridiska problem som uppstår för transgenderpersoner skulle vara att införa ett könsneutralt personnummer. Det bör tilläggas att svenska personnummer identifierar två grunder som är skyddade enligt diskrimineringslagen, nämligen kön och ålder. Ett slumpmässigt personnummer som inte innehåller direkt synliga uppgifter om kön (eller ålder) skulle förhindra många av de problem som utredningen beskriver.

Förslag till lag om ändring av juridiskt kön

När det gäller utredningens förslag till ordalydelse i lag om ändring av juridiskt kön har Barnombudsmannens utredare poängterat att bristande föräldrasamtycke enligt 2 § leder till ett otillfredsställande resultat. Ordalydelsen av 2 § är:

”Den som har fyllt 15 år kan själv ansöka hos Skatteverket om att få sitt juridiska kön ändrat i folkbokföringen.

Om den unge har fyllt 15 år men inte 18 år och vårdnadshavarens inställning till ändringen skiljer sig från den unges, eller inte framgår av den unges ansökan, ska Skatteverket informera socialnämnden.”

Kritiken som Barnombudsmannen framför, vilken fakultetsnämnden instämmer i, är att en tredje part, socialnämnden, automatiskt kan få del av sekretessbelagda uppgifter i syfte att kontrollera om barnet behöver stöd. Ett alternativ som bättre beaktar barns integritet skulle vara att ge barn rätt och möjlighet (samt information om) att ansöka om stöd från socialnämnd under ansökningsprocessen. En sådan ansökan skulle också kunna behandlas oavsett vårdnadshavarens samtycke.

I § 5 i lag om ändring av juridiskt kön ställs kravet att personen som vill byta sitt juridiska kön inte kan vara en registrerad partner. Fakultetsnämnden ser ingen anledning till varför

den som vill byta juridiskt kön först måste bryta sitt registrerade partnerskap för att få ansökan beviljad, och anser att detta krav bör tas bort.

Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen innebär ett införande av bestämmelser i 5 kap. 12 och 13 §§ vars syfte är att höja medvetenheten och aktiviteten hos socialnämnderna när det gäller unga transpersoner. Enligt förslaget ska i 11 kap. 1b § även införas en utredningsskyldighet för socialnämnderna när Skatteverket informerar om att föräldrasamtycke saknas till ändring av juridiskt kön. Som nämnts ovan anser fakultetsnämnden att en bättre ordning skulle vara att som en del i ansökningsprocessen ge barnet självt en möjlighet att ansöka om stödjande insatser från socialnämnden, oavsett om vårdnadshavare samtycker till detta eller ej.

Förslag till lag om ändring i föräldrabalken (1949:381)

Förslaget är att införa en bestämmelse i den befintliga 6 kap. 13a § som innebär att i de fall endast en vårdnadshavare samtycker till en åtgärd rörande ett barn kan socialnämnden – med endast den ene vårdnadshavarens samtycke – fatta beslut angående en ansökan om tillstånd till vissa ingrepp i könsorganen och avlägsnande av könskörtlarna (6 kap. 13a § första stycket p. 2) eller om en ansökan om ändring av juridiskt kön (p. 3). Fakultetsnämnden anser, som ovan nämns, att förslaget när det gäller det juridiska könet är bra. Som framgår nedan anser dock fakultetsnämnden att frågan rörande åldersgränsen borde utredas särskilt. Det bör också noteras att det kan ifrågasättas om socialnämnderna idag har kompetens och resurser att bedöma ansökningar rörande irreversibla och allvarligt medicinska ingrepp.

Medicinsk könskorrigering

I utredningen understryks att det inte kan finnas något lagligt krav på att någon medicinsk vård eller behandling måste genomgå för att det juridiska könet ska kunna ändras (s. 262). Individens måste själv bestämma om hen vill ha behandling eller ej. Med andra ord borde det juridiska könet vara frikopplat från kroppsformen. Könstillhörighetslagen hade en sådan koppling och utredningens förslag att upphäva könstillhörighetslagen är välkommet.

De medicinska behandlingar som kan göras för ungdomar gällande könskorrigering kan anses falla inom tre olika kategorier: helt reversibla åtgärder, delvis reversibla åtgärder och irreversibla åtgärder. Två av utredningens förslag avser denna tredje kategori av irreversibla åtgärder.

Förslag till en ny lag om tillståndsprövning av vissa ingrepp i könsorganen och avlägsnande av könskörtlarna

Utredningen har med sitt förslag till upphävande av könstillhörighetslagen tolkat sitt mandat att innefatta att även ge förslag till en ny lag rörande den medicinska delen. Det mest kontroversiella i lagförslaget är att åldersgränsen på 23 år för avlägsnande av

könskörtlarna har sänkts tills 18 år, och i vissa fall 15 år. Förslaget grundar sig i denna del på den undersökning som gjordes i utredningen SOU 2007:16.

Barnombudsmannen anser i sitt särskilda yttrande (s. 331) att frågan om att sänka åldersgränsen för att söka tillstånd till operation av könsorganen eller avlägsnande av könskörtlarna inte ingår i utredningens direktiv och att frågan måste utredas mer. Fakultetsnämnden delar denna uppfattning. En utredning om åldersgränsen för den medicinska vården och behandlingen bör göras självständigt från den nuvarande utredningen som har huvudfokus på det juridiska könet.

Förslag till lag om ändring i steriliseringslagen (1975:580)

Utredningen föreslår även en ändring i steriliseringslagen beträffande personer som har fyllt 15 år men inte 18 år. Fakultetsnämnden har samma invändning här, att en utredning om åldersgränsen bör göras självständigt från den nuvarande utredningen som har huvudfokus på det juridiska könet.